

My Fall

वपुझा

‘शांतचित्त ज्ञाना

रोखठोक तुका.’

ह्यांचा अपूर्व संगम

म्हणजे दुर्गाबाई भागवत.

‘वपुझी’ची ही आवृ

त्ती, दुर्गाबाई भागवत ह्यांना.

—वपु

मित्रांनो,

मुखपृष्ठावरचा हा पेला रिकामा आहे.

आकाशाचा शब्द झेलण्यासाठी.

मनातली साठलेली जळमट, जळजळ,

स्वतःबाबतच्या मोठेपणाच्या भ्रामक

कल्पना दूर केल्या, म्हणजे हा पेला

नव्या विचारांसाठी रिकामा राहतो.

त्या पेल्यात आकाश उतरतं.

अशाच अनेक कलावंतांच्या, अनेक

आविष्कारांसाठी तुम्ही तुमच्या मनाचे

गाभारे रिकामे, स्वच्छ ठेवलेत.

त्यात मलाही जागा मिळाली.

पेला पुन्हा रिता झाला.

हा पेला त्या आकाशाचे नित्यनूतन

दान स्वीकारण्यासाठी,

कायम रिताच राहावा.

असा मला आशीर्वाद द्या!

Contact : 020-24476924 / 24460313
Website : www.mehtapublishinghouse.com
info@mehtapublishinghouse.com
production@mehtapublishinghouse.com
sales@mehtapublishinghouse.com

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, without the prior written consent of the publisher and the licence holder. regarding the translations rights of this book in any language please contact us at **MehtaPublishing House**, 1941, Madiwale Colony, Sadashiv Peth, Pune 411 030.

वेणूताई गेल्या आणि यशवंतरावांची जगण्याची इच्छाच नाहीशी झाली होती. यशवंतरावांच्या डोळ्यांतून अश्रू वाहतच राहिले. कुणीही जिवाभावाचे भेटले, की यशवंतरावांना भावना अनावर होत आणि आसवे ओसंडून जात. यशवंतराव नेहमीच आणि बारकाईने 'नवा काळ' वाचत. 'यशवंतरावांच्या वेणूताई' अशा मथळ्याचा अग्रलेख आम्ही लिहिला तेव्हा यशवंतरावांचा टेलिफोन आला. ते म्हणाले, 'वेणूबदलचा तुमचा अग्रलेख वाचला. तुम्ही फार मनापासून लिहिला आहे आणि मला मनापासून आवडला!' त्यांना अधिक बोलताच आले नाही. पतीच्या निधनानंतर पत्नीचे हाय खाऊन जाणे आपल्याला माहीत आहे. पण वेणूताईच्या निधनानंतर जगण्याची इच्छाच नाहीशी होऊन जणू काही सतीच गेलेले यशवंतरावांसारखे पती राजकारणात आम्हाला माहीत नाहीत. किडनीच्या आजाराचे निमित्त झाले इतकेच. त्यांना जायचे होते आणि ते गेले.

वेणूताई गेल्यानंतर आम्ही त्यांना सांत्वनाचे पत्र पाठविले नव्हते. लिहिणार तरी काय? औपचारिक लिहिणे मनाला पसंत पडत नव्हते. काही महिने गेले आणि एक दिवस जुनी आठवण एकाएकी येऊन यशवंतरावांना पत्र लिहिले. त्या पत्राचा आशय असा होता :

– हे पत्र सांत्वनासाठी लिहिलेले नाही. मी तुमचे सांत्वन काय करणार? पण एक आठवण आली आणि तुम्हाला कळवावी असे वाटले. नाट्याचार्य काकासाहेब खाडिलकर यांच्या पत्नीचे निधन झाले. त्यानंतर महात्मा गांधी मुंबईत काँग्रेस वर्किंग कमिटीच्या बैठकीसाठी आले होते. अवंतिकाबाई गोखले यांचा अचानक फोन आला की, महात्माजी काकासाहेबांना भेटण्यासाठी येत आहेत. सांत्वनपर भेट आहे, ही गोष्ट उघडच होती. महात्माजी सांत्वनासाठी आले ते हसत हसतच आले. कॉटवर काकासाहेबांच्या शेजारी बसले, पण काहीच बोलले नाहीत. कारण त्या दिवशी त्यांचे मौन होते.

त्यांनी पाटीवर पेन्सिलीने लिहिले- 'आप तो ज्ञानी है! मैं आपको क्या कहूँ? अब तो हम दोनों एकसरिके हो गये।'

'आपण दोघेही आता विधुर झालो आहोत' असे हे महात्माजींचे पाटीवरील वाक्य काकासाहेबांनी वाचले आणि दोघेही खळखळून हसत राहिले. माझ्या ते पक्के लक्षात राहिले. कारण काकासाहेबांना असे खळखळून हसताना मी प्रथमच आणि एकदाच बघितले.

यशवंतरावजी, आपणही वेणूताईच्या निधनाने त्या दोघांसारखेच आज झाले आहात! उणीव आहे, हसत हसत आपल्या सांत्वनाला येणारा आणि खळखळून हसविणारा त्या दर्जाचा कुणी नेता उरला नाही याची! जर पंडित जवाहरलाल नेहरू असते तर असेच आपल्याला म्हणाले असते, की हम दोनो एकसरिके हो गये!

यानंतर रामभाऊ जोशीलिखित वेणूताईचे चरित्र प्रसिद्ध झाले तेव्हा मी चकित झालो. त्यात काही सांत्वनपर पत्रेही छापली आहेत. अनेक वर्षे यशवंतरावांच्या सहवासाचा लाभ व फायदा झालेल्यांची एकापेक्षा एक कोरडी पत्रे वाचत असतानाच पाहतो तर आमचेही त्या पठडीत न बसणारे पत्र छापलेले होते! रामभाऊंना विचारले की, हे पत्र कसे छापलेत? रामभाऊ म्हणाले,

हे पत्र छापाच, असे यशवंतरावांनी बजावून सांगितले होते!

यशवंतरावांची वेणूताईबद्दल कोणती भावना होती, ती एका महत्त्वाच्या घटनेच्या वेळी फार सुंदरपणे प्रगट झाली. ही हकिगत यशवंतराव ज्या ज्या वेळी सांगत त्या प्रत्येक वेळी रंगून जात! १९६२ साली चिनी आक्रमणाने भारताची नामुष्की झाली आणि कृष्ण मेनन यांना संरक्षणमंत्रीपदावरून दूर करणे पंडित नेहरूंना भाग पडले. कृष्ण मेननच्या जागी यशवंतराव चव्हाणांना संरक्षणमंत्रीपदावर नियुक्त करण्याचे नेहरूंनी ठरविले आणि यशवंतरावांना मुंबईत टेलिफोन करून सांगितले. यशवंतरावांना ही सूचना अत्यंत अनपेक्षित होती. काही सेकंद स्तब्धतेत गेले व नेहरूंनी विचारले,

“तुमचा काय निर्णय आहे?”

“जरा सल्ला घेतो नि सांगतो!” यशवंतराव चटकन बोलून गेले.

“कुणाचा सल्ला?” नेहरूंचा चेहरा या वेळी नक्कीच लालबुंद झाला असणार! कदाचित नेहरूंना चटकन वाटले असेल की, मोरारजींचा सल्ला तर नव्हे?

यशवंतराव उत्तरले- “माझ्या पत्नीचा- वेणूताईचा!”

यशवंतरावजींच्या या उत्तराने त्या ताणातही नेहरू दिलखुलास हसल्याचा आवाज फोनवर ऐकू आला. वेणूताईचा सल्ला कोणता असणार? त्यांच्या निष्पाप मनाचा प्रथमपासून अखेरपर्यंत एकच सल्ला यशवंतरावांना असायचा. नेहमी नेहरू कुटुंबीयांसमवेत राहावे, कारण चांगल्या माणसांबरोबर राहिले पाहिजे, एवढेच वेणूताई सांगत!

काळ पुढे जातो. वेळ तीच राहते.

सोमवारचे आठ तेच मंगळवारचे आठ, तेच बुधवारचे, सगळ्या आठवड्यांचे. महिन्यांचे... वर्षांचेही.

कालचाच दिवस जगणाऱ्या माणसांना मग आपण विचारावं,

“कसं काय चाललंय?”

अशा माणसांचं म्हणूनच उत्तर ठरलेलं असतं. ते हसत हसत घड्याळ बघत सांगतात,

“काय चालायचंय? कालच्या पानावरून पुढे चालू.”

झोप लागता लागता लेजर बुकाच्या पानाप्रमाणे ‘कॅरीड फॉरवर्ड’. ‘सकाळ’ झाली की ‘ब्रॉट फॉरवर्ड.’

मग एकदा कोणत्या तरी पानावर, 'सकाळी साडेसात वाजता चहा' असं लिहिलेलं असलं की रोज ती वेळ पकडायची. तो अगदी तोंड भाजत प्यायची आवड असेल तर तो ठराविक सेकंदांत संपवायचा. तीच बाब जेवणाची. पहिल्या वाफेचा भात, तव्यावरची पोळी. त्यापूर्वी गरम पाण्याने आंघोळ. अशाच कोणत्यातरी मिनिटाला ती वेळ विकायची. नोकरी, प्रवास, विश्रांती. कधी मित्र, कधीकधी सिनेमा. त्या सिनेमातही वर्षे न् वर्षे कालचीच कथा पाहायची. कारण अशाच कोणत्या तरी निर्मात्याच्या लेजरमध्ये कालची कथा यशस्वी ठरलेली असते. थंड पडत जाणारं आयुष्य असंच,

गार झालेल्या अन्नाप्रमाणे गरम करीत राहायचं.

आयुष्यभर. शेवटच्या श्वासापर्यंत.

शेवटचा श्वासच गरम. नंतर सगळं थंड.

प्रेतच पुन्हा गरम करता येत नाही.

स्वरांच्या निकट राहणारा कलावंत एरवीही एखाद्या स्वराइतका कोमल असावा. त्याने मैफिलीत बेसूर आणि मैफिलीबाहेर असूर नसावं.

‘अंत’ आणि ‘एकांत’ ह्यांपैकी माणूस एकांतालाच जास्त घाबरतो.

शब्द जोडण्याचा आटापिटा तेवढ्याचसाठी. आत्तापर्यंतच्या आयुष्यात एकांतवासाच्या भीतीने मी अनेक मरणं पाहिली आणि त्याच्यावर मात करण्यासाठी अनेक माणसं जोडली. महापालिकेची सत्तावीस वर्षे नोकरी केली ती मैफल समजूनच. लेखन, कथाकथन, दौरे, सहली, नाटक-चित्रपटांतील लुडबूड, भावसरगम, स्वयामिनी ह्या संगीत कार्यक्रमांचं निवेदन, ही सगळी उरस्फोड माणसांसाठीच.

सगळ्या चांगल्या चांगल्या माणसांची एकमेकांत ओळख व्हावी आणि सगळीकडे संवादाचा एक प्रचंड वाद्यमेळ राहावा यासाठी खूप आयुष्य उधळलं. अनेक वाद्यवृंद माझ्याभोवती निर्माण झाले. अनेक वाद्यवृंदांनी मला नेमकेपणानं वगळलंही. वाद्यवृंदांपेक्षा स्वर महत्त्वाचा. संगीतापेक्षा मी जिथं वादकांवर जास्त भाळलो, तिथं सुरांपेक्षा असुरांचे फटके जास्त खाल्ले. त्या फटक्यांनी माझ्या मनाच्या अनेक बासऱ्या पिंजून गेल्या पण मैफलीचा सूर अबाधित राहिला.

जित्याची खोड मेल्याशिवाय जात नाही. स्वरांची जखम झालेल्या माणसाची मैफलींची खोडही मेल्याशिवाय कशी जायची? पण आता वाद्यवृंदात मन रमत नाही.

आता एखाद्या आर्त सुराची हाक पुरेशी वाटते. त्या उत्कट स्वराची प्रतीक्षा करण्यात खूप वेळ चांगला जातो. तो सूर कसा असेल ह्याचं रूप स्पष्ट नाही. तो कोणत्या दिशेने येईल? कोणत्या वेळेला? मुलतानी, मारवा, पूरिया, यमन, जयजयवंती, मालकंस ह्यांपैकी कोणत्या रागाचं आणि वेळेचं बोट धरून येईल? तो स्वर मला पेलेल का? षड्ज-पंचमातून गंधाराचा

साक्षात्कार होईल का?

उत्तर मिळणं अशक्य आहे, मग तोपर्यंत काय करायचं? हेच करायचं. मैफलींचा शोध घेत आणि त्यातलं मनाला भिडेल ते मित्रांनो, तुमच्यासमोर ठेवायचं. खरं तर, कुणी काही सांगावं, ह्याची तुम्हाला गरज नाही. तरीही सगळे लेखक लिहीत राहिले. वास्तविक, ज्ञानेश्वर-रामदास-तुकाराम ह्यांच्यानंतर कुणीही काहीही सांगितलं नसतं, तरी चाललं असतं.

दासबोधासारखा महान ग्रंथ, कर्मणूक करणारा ग्रंथ नव्हे. माणसांच्या वृत्तीतली एकही छटा तिथं निसटलेली नाही. मुंबईच्या शेअरबाजारात मध्यभागी बसून समर्थानी सगळ्या वृत्ती टिपल्यासारख्या वाटतात. खरं तर दासबोधानंतर मराठी साहित्यात एकही ओळ कुणी लिहिली नसती तरी चाललं असतं. तरी इतकी पुस्तकं निघतात. कारण,

अहंकार, मलाही जग समजलंय हे सांगायचा अड्डास.

मी तरी एवढं लेखन का केलं?

मनाचे श्लोक वाचून गप्प बसायला हवं होतं.

मी कधीही आत्मचरित्र लिहिणार नाही. लिहिण्यासारखं खूप आहे. काही-काही प्रसंग तर इतके नाट्यपूर्ण आहेत की त्या प्रसंगांसाठी आत्मनिवेदनपर काहीतरी लिहावं. पण तरीही, आत्मचरित्र वगैरे काही खरं नाही. आत्मचरित्र का लिहिलं जात असावं? आपण किती बेस्ट आहोत आणि तमाम पब्लिकला ते शेवटपर्यंत कसं कळलं नाही, हा टाहो फोडण्यासाठी आत्मचरित्र लिहिलं जातं. आपल्याला काय काय सहन करावं लागलं हे सांगण्याचाही हेतू असतोच. माझ्या हातून कळत-नकळत असंच काहीतरी लिहिलं जाईल. म्हणून आत्मचरित्र नहीं मंगता है! आपण ज्याप्रमाणे काही लोकांचे अपराध पोटात घालतो, त्याप्रमाणे आपले अनेक अपराध इतर मंडळी पोटात घालत असतात. त्या इतरांनी चरित्र लिहायचं ठरवलं तर आपले तीन तेरा वाजतील. म्हणूनच,

जोपर्यंत इतर मंडळी आपापली
आत्मचरित्रं लिहीत नाहीत, तोपर्यंत मी
माझं आत्मचरित्र का लिहावं?

‘व्यवहारी माणसांत, समाजात चांगलं वागायचं ते केवळ वाईट दिसू नये म्हणून. म्हणजेच मूळ
वृत्तीला विसरून रीत सांभाळायची. इथंच यातना आहेत. एखादाच बदल असा असतो की
त्याचा मनानं स्वीकार केला जातो. बाकी सगळं लादलेलं असतं. प्रत्येक माणूस आयुष्यभर
इतरांवर काही ना काही लादत असतो. प्रत्येक माणूस समोरच्या माणसाला स्वतःसारखं
करण्याची धडपड करतो. जितक्या प्रमाणात समोरचा माणूस आपल्या मनाप्रमाणे वागेल
तेवढ्याच प्रमाणात तो समोरच्या माणसावर प्रेम करतो. ह्या स्वरूपाचं प्रेम करणं हे प्रेमच नाही.
ही स्वतःचीच पूजा झाली. समोरचा माणूस जसा असेल तसे स्वीकारणारे किती?’

प्रत्येक माणसाच्या मनात त्याचं एक जग असतं. ते उद्ध्वस्त होऊ नये ही त्याची धडपड. जे
बाहेरचं जग मानतात ते आतून फुटतात. जे बाहेरचं जग उद्ध्वस्त झालं तरी चालेल म्हणतात
ते सुखी. मान्य करा किंवा करू नका, हिटलरवर आपण तो हिटलर म्हणूनच प्रेम करतो. त्यानं
केलेला संहार पटला नाही तरी. साने गुरुजींचा अतिहळवेपणा पसंत नसूनही आपण त्यांच्यावर
ते साने गुरुजी म्हणूनच प्रेम करतो. त्यांनी त्यांच्या मनातलं जे जग होतं ते जपलं. साने
गुरुजींनी त्यांचं भाबडं जग उद्ध्वस्त होतंय म्हटल्यावर मृत्यू जवळ केला. हिटलरच्या मनातलं
जे पाशवी रूप होतं, ते प्रत्यक्षात उतरत नाही म्हटल्यावर, त्यालाही आत्महत्या करावी लागली.

एक काळ असा होता की, आपल्या आई-वडिलांचा केंद्रबिंदू आपणच होतो. अपत्यसंगोपन हा
त्यांचा विसावा, छंद आणि ध्येय होतं. आपलं मूल आपल्याला दुरावेल का? –हा प्रश्न त्यांना
कधी पडला नाही.

आपल्या मुलांसाठी आज आपण वेळ देत आहोत का?

मुलांपलीकडे आपल्या आनंदाच्या जागा कोणत्या आहेत?

त्यांचे आणि आपले आनंद एकच आहेत का?

आईबाप म्हणून आपण त्यांचा विश्वास कमावला आहे का?

तसं नसेल, तर ते अस्थिर आहेत.

अस्थिर माणसं जशी बारमध्ये सापडतात तशी सिद्धिविनायकाच्या रांगेतही. अर्थहीन श्रद्धाही
व्यसनासारखीच.

जित्याजागत्या माणसांशी संवाद संपला की हे तकलादू आधार शोधावे लागतात.

राजकारण, संप, बंद, हिंसा, भ्रष्टाचार, संघटना, टीव्ही, व्हिडीओ, पाट्या, ट्रिप्स हे सगळे

संवाद तोडणारे शोध. गप्पा म्हणजे संवाद नव्हे. संवादाचं नातं विचारांशी. निराशेने ग्रासलेल्या ह्या देशाला ठणठणीत विचारच सावरू शकेल.

आपण आपल्या मुलांना बुद्धिनिष्ठ व्हायला शिकवाल का?

विचारांवर प्रेम करायला शिकवाल का? यश म्हणजे तरी काय?

शिक्षणातून जे मिळत नाही, ते संस्कारातून घाल का?

ग्रंथांशी मैत्री म्हणजे विचारांची आराधना.

निर्भेळ विचार म्हणजे आत्मविश्वास. बुद्धीची उपासना हीच भक्ती. भक्तीने कृती हीच संस्कृती.

रोज प्रत्येकाने स्वतःला एकच प्रश्न विचारावा. माझ्या घरात माझा सगळ्यांशी संवाद आहे का?

“मी तुझ्याकडे आता सरळ-सरळ बघतोय. बाकीचेही बघताहेत. तुला पुरुषांच्या नजरेची, बघण्याची चीड नाही का येत?”

‘का यावी? मी स्विमिंग ड्रेसमध्ये असताना पुरुष बघणारच. त्यांनी बघावं म्हणून मी इथं येत नाही. इट् इज अ पार्ट ऑफ द गेम! पुरुष पाहणारच. स्वाभाविक गोष्टींवर चिडण्यात अर्थच नसतो. भुंगे जमावेत म्हणून कमळ फुलत नाही, आणि एखादं कमळ पकडायचं असं ठरवून भुंगे श्रमण करीत नाहीत. फुलणं हा कमळाचा धर्म, भुलणं हा भुंग्याचा धर्म. जाणकारांनी, रसिकांनी कमळाकडे पाहावं, भुंग्याकडे पाहावं आणि फुलावं कसं आणि भुलावं कसं हे शिकावं.’

माणसांनी आपलं आयुष्य इतकं धावपळीचं, दगदगीचं आणि म्हणूनच अत्यंत वरवरचं का करून घेतलं आहे? आशा-निराशा, साफल्य-वैफल्य, सुख-दुःख, मिलन-विरह, हे सगळेच भाव ही माणसं कातडीवरच्या तिळासारखी वागवतात. कातडीवर तीळ असला काय आणि नसला काय? काय अडतं?

ही माणसं अशीच.

ह्यांना साय हवी, दूध तापवण्याचा खटाटोप नको. सुगंध हवा, पण रोपट्याची मशागत करण्याची खटपट नको. मुलं हवीत, पण संगोपनाची यातायात नको. गती हवी, प्रगती नको, प्रसिद्धी हवी, सिद्धी नको.

ही माणसं आयुष्य काढतात. जगत नाहीत.

चालणारा माणूसच फक्त पायाखाली किडा-मुंगीची हत्या होत नाही ना हे बघतो. धावणारा माणूस फक्त तुडवण्याचं काम करीत धावतो.

अधिकाराच्या जोरावर आपण जेव्हा दुसऱ्या माणसाला गप्प करायचा प्रयत्न करतो, त्यामागे अधिकाराच्या भावनेपेक्षा भीतीची भावना मोठी असतेच, पण कदाचित निरुत्तर होऊ याची दहशत असते. ह्याचाच अर्थ सत्याची आपल्याला भीती वाटते. विचारल्या जाणाऱ्या प्रश्नाला आपल्याकडे उत्तर नाही हे सत्य! त्या सत्याला आपण घाबरतो आणि मग बाजू लंगडी पडायला नको म्हणून, दुसऱ्या गोष्टीचा आधार घेऊन आपण समोरच्या माणसाचं तोंड गप्प करतो. हा मार्ग नेहमीच फसवणारा असतो. वंचना, आत्मवंचना म्हणतात ती ह्यालाच. ह्यामुळे दोन माणसं घायाळ होतात. दडपशाहीमुळे बोलू न शकणारा आणि खुद्द दडपशाही करणारासुद्धा. एक घायाळ झाल्याचं इतरत्र दाखवीत सुटतो, दुसरा दाखवत नाही. एवढाच फरक! पण त्यात गंमत अशी की, जो उघडपणे दर्शवत नाही तो कायम आतल्या आत धास्तावलेला असतो.

ज्या कार्यात, चळवळीत प्रत्येक माणसाला निश्चित स्वरूपाचं काम करावं लागतं ती चळवळ सगळ्यांना नकोशी असते.

शरीर हे एकच साम्राज्य असं आहे, आणि इतकं महाकाय आहे की त्याला एक राजधानी पुरत नाही. आवेग आणि विवेक ह्या दोन राजधान्यांचा इथे अंमल चालतो. एकमेकांचं अस्तित्व आणि महत्त्व दोघी जाणतात, एकमेकांचं एकमेकींवर अतिक्रमणही होतं. त्या वेळी संपूर्ण साम्राज्य जिचं प्राबल्य जास्त तिच्या स्वाधीन केलं जातं. राज्याचं होणारं नुकसान नंतर दोघीही भरून काढतात. अधिकार आणि अंमल ह्यात ज्या राजधानीची सरशी होईल त्या प्रमाणात साम्राज्याचा डोलारा टिकतो किंवा कोसळतो. विवेक ह्या मुख्यमंत्र्याचे पाच सल्लागार. दूरदृष्टी, निश्चय, संयम, एकाग्रता आणि सातत्य. आवेगाचं राज्य अनेकांच्या हातात. एका राजधानीत काहीशी हुकूमशाही तर दुसरीत संपूर्ण लोकशाही. षड्रिपूंच्या मंत्रिमंडळाबरोबरच प्रलोभनं, जाहिरात, प्रसिद्धी, अपेयपान, भ्रष्टाचार ह्या सगळ्यांचं थैमान आहे. दोन्ही राजधान्यांतले मंत्री एकमेकांच्या राज्यात इथेही दौरे काढतात, शिष्टमंडळं पाठवतात, पण ते स्वतःच्या स्वार्थासाठी नसून साम्राज्य टिकावं म्हणून. इथे साम्राज्यापेक्षा दोन्ही राजधानींत स्वतःचं पद मोठं मानलं जात नाही.

‘समाजाला घाबरायचं ठरवलं तर कोणतीही समस्या सोडवता येत नाही. स्वतःचं आयुष्य स्वतःलाच जगावं लागतं आणि समस्या सोडवल्याशिवाय जगता येत नाही. स्वतःच्या समस्येपेक्षा समाज श्रेष्ठ आहे, असं मानलं की जगणं हीच समस्या होते. त्याचप्रमाणे स्वतःच्या अस्तित्वापेक्षा समस्या मोठी आहे असं मानलं तर समस्या कधीच सुटत नाही.’

“मिळवती बायको हवी होती ना? समाजाला टाळून ती नोकरी कशी करणार? जत्रेत गेलं की काही धक्के लागायचेच. माणसं हरवायचीच. घराला एकच रंग असतो. जत्रा बहुरंगी, बहुदंगी